No. of Printed Pages//Questions: 11/ 18

O. P. JINDAL SCHOOL, SAVITRI NAGAR

Annual Examination (2023 – 2024)

Class: VIII **MM: 80**

Subject: Sanskrit **Time: 3. Hrs.**

Name: _______________ Roll No.:__________

Fifteen Minutes Extra will be for reading the Question Paper.

निर्देशाः1) प्रश्नपत्रे चत्वारि खण्डानि सन्ति।

खण्ड 'क'	अपठित अवबोधनम्	(10 अङ्काः)
खण्ड 'ख'	रचनात्मकंकार्यम्	(15 अङ्काः)
खण्ड 'ग'	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	(25 अङ्काः)
खण्ड 'घ'	पठित–अवबोधनम्	(30 अङ्काः)

2) सर्वेप्रश्नाः अनिवार्याः।
3) प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि।
4) प्रश्नसंख्या अवश्यं लेखनीया।
5) उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि।

खण्ड 'क' अपठित–अवबोधनम्

प्र01 निम्नलिखितं गद्यांशं ध्यानेन पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – **(10)**

(निम्नलिखित गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

दीपावली प्राचीनतमं पर्वम् अस्ति। अस्मिन् दिने सर्वाधिकम् आकर्षकं मनोरंजनं भवति स्फोटकानाम् आस्फोटनम्। विचित्राणि वर्णयुक्तानि स्फोटकानि आकाशे भूमौ च विविधरूपाणि दर्शयन्ति। जनाः तानि दृष्ट्वा तुष्यन्ति। परन्तु अति सर्वत्र वर्जयेत्। रात्रौ आस्फोटकानां शब्दः कर्णौ बधिरी करोति वायुमण्डलं च दूषयति। पूर्वं तु जनसंख्या सीमिता आसीत्। वृक्षाः वायुं शुद्धं कुर्वन्ति स्म। इदानीम् जनसंख्या प्रवृद्धा, वृक्षसंख्या क्षीणा। विस्फोटकेभ्योः निर्गतः धूमः रुग्णान् पीडयति, नवजात शिशुभ्यः हानिकरः सिध्यति। दीपावली समये शरदि आकाशः निर्मलः भवति। सर्वत्र पवित्रता विराजते। अतः वयं आनन्देन दीपावलीम् मानयेम, वसुन्धरां भूषितां कुर्याम न तु दूषिताम्। सर्वेषां जीवनं सुखमयं भवेत्। किं तेन उत्सवेन यः कस्मैचित् अपि कष्टकरः भवेत्। ''मा कश्चित् दुःखभाग् भवेत्'' इति अस्माकम् आदर्शः।

I एकपदेन उत्तरत– (एकपद में उत्तर दीजिए) **(½X4=2)**

i वायुं के शुद्धं कुर्वन्ति ?

ii सर्वेषां जीवनं कीदृशं भवेत् ?

iii दीपावली कस्यां ऋतौ भवति ?

iv केषां आस्फोटनम् सर्वेभ्यः आकर्षकं मनोरंजनं च भवति ?

उत्पन्ना, ज्ञात्वा, मनसि, शुभकार्ये, निदेशकः, रक्तदानम्, एकैकम्, छात्राः, अस्माकम्, स्वरक्तम्

प्र03 अधोदत्तचित्रं दृष्ट्वा मंजूषायां सहायतया पंचवाक्येषु चित्रवर्णनम् कुरुत। **(1x5=5)**

(चित्र को देखकर मंजूषा की सहायता से पाँच वाक्यों में संस्कृत में चित्रवर्णन कीजिए)

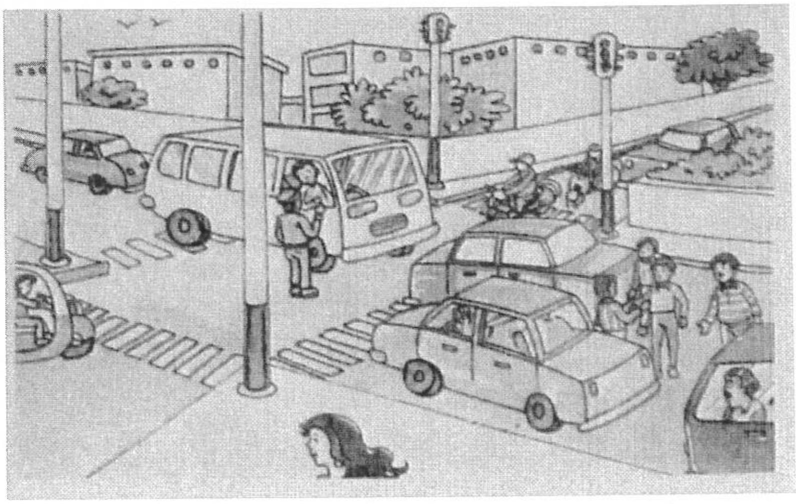

द्विचक्रिकाः, त्रिचक्रिकाः, कारचालकाः, विवादम्, बसचालकः, उत्कोचम्, बसयानानि, जनाः, सन्ति,

प्र0 4 अधोलिखितं संवादं मंजूषायां प्रदत्त समुचितशब्दैः पूरयत– **(1x5=5)**

(निम्नलिखित वार्तालाप को मंजूषा से उचित शब्द चुनकर पुनः लिखिए)

दिनेशः – सुप्रभातम्, अधुना (1) ------ किम् करोषि ?

संजयः – (2) ------ स्वपाठः स्मर्यते।

दिनेशः – अद्यः तु अवकाशः अस्ति किम् भ्रमणाय न (3) ------ ?

संजयः – श्वः मम संस्कृतस्य कक्षापरीक्षा (4) ------ अतएव मया रूपाणि स्मर्यते।

दिनेशः – किम् त्वम् ईश्वरस्य (5) ------ अपि करोषि ?

संजयः – आम् मया ईश्वरस्य भजनम् नित्यम् क्रियते।

मया, त्वम्, अस्ति, भजनम्, गच्छसि

ii कृषकः कृषिक्षेत्रम् ------ कर्षति।

(अ) हलात् (ब) हलस्य

(स) हलेन (द) हलाय

iii ------ परितः बालाः क्रीडन्ति।

(अ) वृक्षस्य (ब) वृक्षेण

(स) वृक्षात (द) वृक्षम्

iv सः दण्डी आश्रमे ------ ।

(अ) वसति (ब) वससि

(स) वसामि (द) वसन्ति

v ------- सह सीता अपि अगच्छत्।

(अ) रामस्य (ब) रामेण

(स) रामेषु (द) रामात्

प्र0 7 प्रदत्तः मंजूषातः उचितं अव्ययपदं चित्वा लिखत–(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **(1X4=4)**

(विकल्पों से उचित अव्ययपद चुनकर रिक्तस्थानपूर्ति कीजिए)

ह्यः, पुरा, तावत्, सहसा, वृथा

i ------ एकः नरेशः अभवत्।

ii विद्यां विना जीवनम् ------ ।

iii यावत् जीवनम् अस्ति ------ धर्मं चर।

iv ------ तस्य शिरसि एकम् फलम् अपतत्।

v ------ तव गृहे कः आगतः।

प्र0 8 अंकेन लिखितं समयं संस्कृतपदेन लिखत– (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **(1X4=4)**

(निम्नलिखित वाक्यों को उचित समयपद लिखकर रिक्तस्थानपूर्ति कीजिए)

i प्रातः (7:30) ------- वादने प्रार्थना–सभा भवति।

ii प्रातः (9:15) ------- वादने अर्धावकाशः भवति।

iii मध्याह्ने (12:45) ------- वादने क्रीडा भवति।

iv तदा (2:00) ------- पूर्णावकाश भवति।

v अपराह्ने (4:15) ------- क्रीडनाय गच्छति।

खण्ड– 'घ' पठित–अवबोधनम्

प्र0 11 अधोलिखितं गद्यांशं ध्यानेन पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

(निम्नलिखित गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

समाजे नूतनानां विचाराणां स्वीकारणे प्रायः सामान्यजनाः काठिन्यमनुभवन्ति। भारतीय ज्योतिष शास्त्रे तथैव आर्यभटस्यापि विरोधः अभवत्। तस्य सिद्धान्ताः उपेक्षिताः। सः पण्डितम्मन्यानानाम् उपहासपात्रं जातः। पुनरपि तस्य दृष्टिः कालातिगामिनी दृष्टा। आधुनिकैः वैज्ञानिकैः तस्मिन्, तस्य च सिद्धान्ते समादरः प्रकटितः। अस्मादेव कारणाद् अस्माकं प्रथमोग्रहस्य नाम आर्यभटः इति कृतम्। वस्तुतः भारतीयायाः गणितपरम्परायाः अथ च विज्ञानपरम्परायाः असौ एकः शिखरः पुरुषः आसीत्।

I एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(½x2=1)**

i कः शिखरपुरुषः आसीत् ?

ii तस्य कुत्र समादरः प्रकटितः ?

iii के काठिन्यम् अनुभवन्ति ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(1x2=2)**

i आर्यभटस्य विरोधः किमर्थम् अभवत् ?

ii प्रथमोग्रहस्य नाम आर्यभटः इति कथं कृतम् ?

iii कस्याः परम्परायाः शिखरः पुरुषः आसीत् ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(1x2=2)**

i अनुच्छेदे 'प्रथमोग्रहस्य' इति पदे का सन्धि वर्तते ?

अ) यण्सन्धि ब) गुणसन्धि स) वृद्धिसन्धि

ii 'शिखर पुरुषः' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् ?

अ) पुरुषः ब) शिखर स) किमपि न

iii "तस्य सिद्धान्ताः उपेक्षिताः" अत्र 'तस्य' इति सर्वनाम पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

अ) आर्यभटाय ब) सिद्धान्तैः स) पण्डिताय

प्र0 13 अधोलिखितं नाट्यांशं ध्यानेन पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

(निम्नलिखित नाट्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए)

जोसेफः – पश्यन्तु मित्राणि यत्र–तत्र प्लास्टिकस्यूतानि अन्यत् चावकरं प्रक्षिप्तमस्ति। कथ्यते यत् स्वच्छता स्वास्थ्यकरी परं वयं तु शिक्षिताः अपि अशिक्षित इवाचरामः अनेन प्रकारेण...........

वैभवः – गृहाणि तु अस्माभिः नित्यं स्वच्छानि क्रियन्ते परं किमर्थं स्वपर्यावरणस्य स्वच्छतां प्रति ध्यानं न दीयते ।

विनयः – पश्य–पश्य उपरितः इदानीमपि अवकरः मार्गे क्षिप्यते। (आहूय) महोदये! कृपा कुरुं मार्गे भ्रमद्भ्यः। एतत् सर्वथा अशोभनं कृत्यम्। अस्मद्सदृशेभ्यः बालेभ्यः भवतीसदृशैः एवं संस्कारा देयाः।

रोजलिन्– आम् पुत्र! सर्वथा सत्यं वदसि! क्षम्यन्ताम् इदानीमेवागच्छामि।

(रोजलिन् आगत्य बालैः साकं स्वक्षिप्तमवकरम् मार्गे विकीर्णमन्यदवकरं चापि संगृह्य अवकरकण्डोले पातयति)

I एकपदेन उत्तरत– (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(½x2=1)**

i वयं शिक्षिताः अपि कथम् आचराम ?

ii स्वच्छता कीदृशी भवति ?

iii का संस्काराः दीयते ?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत– (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(1x2=2)**

i रोजलिन् आगत्य किं करोति ?

ii विनयः रोजलिन् आहूय किं वदति ?

iii अस्माभिः किं क्रियन्ते किं प्रति च ध्यानं न दीयते ?

III निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **(1x2=2)**

i "कृपां कुरु" इति कः कथयति ?

अ) रोजलिन् **ब)** विनयः **स)** जोसेफः

ii 'दयां' इत्यर्थे संवादे किं शब्दं प्रयुक्तम् ?

अ) दीयते **ब)** साकम् **स)** कृपाम्

iii 'पठिताः' इति शब्दस्य पर्यायवाची संवादे किं प्रयुक्तम् ?

अ) शिक्षिताः **ब)** अशिक्षिताः **स)** अपठिताः

प्र0 16 **निम्नलिखित वाक्येभ्योः निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनं कुरुत–** (½x6=3)

(निम्नलिखित वाक्यों को निर्देशानुसार लकार परिवर्तन कीजिए)

i	ते बालकाः विद्यालयात् गृहं गच्छन्ति।	(लङ् लकारे)
ii	यूयं किं विद्यालयं गच्छथ ?	(लृट् लकारे)
iii	वयं प्रतिदिनं पाठं पठामः।	(विधिलिङ्ग लकारे)
iv	महिलाः तडागात् जलं नयन्ति।	(लोट् लकारे)
v	सः त्रयोदशवर्षकल्पः अस्ति।	(लङ् लकारे)
vi	सा अध्यापने संलग्ना भवति।	(लृट् लकारे)

प्र0 17 **उदाहरणानुसारं विशेषण–विशेष्येण सह मेलनम् कुरुत–** (½x4=2)

यथा– विशेषण	**विशेष्य**
स्वस्था	**मनोदशा**
(1) जघन्यम्	(क) गोष्ठी
(2) स्वच्छता	(ख) क्षतिः
(3) महत्वपूर्णा	(ग) कृत्यम्
(4) महती	(घ) स्वास्थ्यकरी

प्र0 18 **शुद्धकथनानां समक्षम् *आम्* अशुद्धकथनानां समक्षम च *न* इति लिखत–** (½x6=3)

(उचित वाक्यों के सामने ***आम्*** और अनुचित वाक्यों के सामने ***न*** लिखिए)

i वायुं विना क्षणमपि जीवितुं न शक्यते।

ii अभिवादनशीलस्य किमपि न वर्धते।

iii एकेन शुष्कवृक्षेण दह्यमानेन वनं सुपुत्रेण कुलमिव दह्यते।

iv येन पितरौ आचार्यः च सन्तुष्टाः तस्य सर्वं तपः समाप्यते।

v अस्माभिः पर्यावरणस्वच्छतां प्रति प्रायः ध्यानं न दीयते।

vi मनुष्य सदैव तदेव कर्म कुर्यात् येनान्तरात्मा तुष्यते।

––000––

प्र0 16 निम्नलिखित वाक्येभ्योः निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनं कुरुत– **(½x6=3)**

(निम्नलिखित वाक्यों को निर्देशानुसार लकार परिवर्तन कीजिए)

i	ते बालकाः विद्यालयात् गृहं गच्छन्ति।	(लङ् लकारे)
ii	यूयं किं विद्यालयं गच्छथ ?	(लृट् लकारे)
iii	वयं प्रतिदिनं पाठं पठामः।	(विधिलिङ्ग लकारे)
iv	महिलाः तडागात् जलं नयन्ति।	(लोट् लकारे)
v	सः त्रयोदशवर्षकल्पः अस्ति।	(लङ् लकारे)
vi	सा अध्यापने संलग्ना भवति।	(लृट् लकारे)

प्र0 17 उदाहरणानुसारं विशेषण–विशेष्येण सह मेलनम् कुरुत– **(½x4=2)**

यथा– विशेषण	**विशेष्य**
स्वस्था	**मनोदशा**
(1) जघन्यम्	(क) गोष्ठी
(2) स्वच्छता	(ख) क्षतिः
(3) महत्वपूर्णा	(ग) कृत्यम्
(4) महती	(घ) स्वास्थ्यकरी

प्र0 18 शुद्धकथनानां समक्षम् *आम्* अशुद्धकथनानां समक्षम च *न* इति लिखत– **(½x6=3)**

(उचित वाक्यों के सामने ***आम्*** और अनुचित वाक्यों के सामने *न* लिखिए)

i	वायुं विना क्षणमपि जीवितुं न शक्यते।
ii	अभिवादनशीलस्य किमपि न वर्धते।
iii	एकेन शुष्कवृक्षेण दह्यमानेन वनं सुपुत्रेण कुलमिव दह्यते।
iv	येन पितरौ आचार्यः च सन्तुष्टाः तस्य सर्वं तपः समाप्यते।
v	अस्माभिः पर्यावरणस्वच्छतां प्रति प्रायः ध्यानं न दीयते।
vi	मनुष्य सदैव तदेव कर्म कुर्यात् येनान्तरात्मा तुष्यते।

——000——